

VEZİR-İ AZAM PİRÎ MEHMED PAŞA VE TEDSİS EDİLEN BİR BEYT-İ BERCESTESİ

Süreyya BEYZADEOĞLU

Yavuz ve Kanuni gibi baba oğul Divan sahibi iki şair padişahın damgasını taşıyan 16.yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin ilimde, sanatta ve edebiyatta en başarılı olduğu dönemdir. Geniş coğrafya üzerindeki bu şaşaalı ve zengin yaşayışın şiiri de zengin olmuştur. Sayıları beş yüzü aşan divan şairlerinin Yahyâ Beğ, Hayâlî Beğ, Revânî, Bâkî, Fuzûlî, Bağdadlı Rûhî gibi en ünlüleri bu asırda yetişmiştir.

Yavuz daha şehzadelğinde Trabzon'da şairleri meclisinde toplamış, ihtilalle babası Bayezid'den tahtı teslim alırken başta Revânî olmak üzere şair dostlarını yanından hiç ayırmamıştır.

Sadece padişahlar değil, bu dönemde devletin her kademesinde görev yapan devlet adamları şiirle meşgul olmuşlardır. Bunlardan biri de hem Yavuz hem de Kanuni'nin sadrazamlığını yapan Pîrî Mehmed Paşa'dır. Biz bu yazımızda, Pîrî Mehmed Paşa'nın kısa biyografisini verdikten sonra bugüne kadar bilinmeyen bir beyti ve bu beyte Mostarlı Hasan Ziyâ'î tarafından yazılan tesdisi açıklamaya çalışacağız.¹

Pîrî Mehmed Paşa, devrin büyük âlimlerinden Muhyiddin Mehmed Çelebi'nin oğludur. Karaman'ın Osmanlı topraklarına katılmasıyla ailesi Amasya'ya sürgün edilmiştir. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte Amasya'da 1465 ile 1475 tarihleri arasında doğduğu tahmin edilmektedir.² Tahsilini Amasya'da tamamlar ve mahkeme başkâtibi olur. Bayezid'in Amasya'da şehzadelğinde meclisinde bulunmuş, yakın dostlarından olmuştur. Bayezid tahta çıkınca Amasya'daki diğer âlimlerle birlikte İstanbul'a gelir. Sırasıyla; Sofya, Silivri, Serez, Galata kadılığına, oradan Fatih Sultan Mehmed İmaretî yöneticiliğine getirilir. Bir müddet sonra hazine defterdarı olur. Rumeli defterdarı olarak Çaldıran seferine katılan Paşa, sefer dönüşü vezir olur. Yavuz'un Mısır seferine gidişinde İstanbul muhafızı, sefer sonrası ise başveziri olur. Kanunu'nin saltanatının ilk üç yılında da başvezirdir. 1523'te İbrahim Paşa'nın bu göreve getirilişiyle emekliye ayrılır ve Silivri'ye yerleşir. 1532 yılında oğlu tarafından zehirlenerek öldürülür. Kabri Silivri'de kendi adına yaptırdığı caminin arkasındaki mezarlıktadır. Silivri'deki cami, medrese, mektep, imaret,

¹ Gürgendereli, Müberra (1999): *Hasan Ziyâ'î Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divan Metninin Tesbiti ve İncelenmesi*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

² Küçükdağ, Yusuf (1994): *Vezir-i Âzam Pîrî Mehmed Paşa*, Damla Ofset Matbaacılık Konya:s:15

hamam yanında İstanbul, Belgrat, Konya, Aksaray gibi şehirlerde de birçok hayrat yaptırmış, bu hayratların ilerideki masraflarını karşılamak üzere Anadolu ve Rume-
li'de sahibi olduğu arazilerinin gelirlerini vakfetmiştir.³ Kadılık ve mütevellilikten sonra altı yıl Yavuz, üç yıl Kanuni döneminde toplam dokuz yıl vezirlik ve başvezir-
lik gibi devletin en üst kademesinde görev yapan bu büyük devlet adamı, tezkire-
lerdeki bilgilere göre, Remzî mahlasıyla şiirler yazmış, Mevlevî tarikatına mensup,
resmî görevleri dışında mensup olduğu tarikatın kisvesiyle dolaşan Divan sahibi bir
şairdir.⁴ Ancak Divan'ı bugüne kadar bulunamamış, tezkirelerde örnek olarak beş
beyitlik bir gazeli ile iki ayrı beyti yer almış, açıklamaya çalışacağımız tesdis edilen
beyti ise bugüne kadar hiçbir kaynakta zikredilmemiştir.⁵

Sünbülzâde Vehbî,⁶ çarpıldım redifli gazelindeki şu beytinde ,

*Ne efsûn etdi bilmem bir bakışla çeşm-i câdûsı
Gidüp aklum başumdan gamze-i sehâra çarpıldum*

sevgilisinin cadı bakışlı gözlerinden büyülenerek, aklını kaybedip, sihirli gamzele-
rine çarpıldığını söyler. Divan şiirini azıcık tatmaya çalışan bizler de zaman zaman
bir mısra ya da bir beyte çarpılırız. Koca Ragıp Paşa "Eğer maksûd eserse mısra-ı
berceste kâfidir" demiş ve bu mısra-ı berceste, üç asırdır bir deyim olarak dilden

³ Küçükdağ (1994:133)

⁴ a.Turan, Şerafettin (1988): "Piri Mehmet Paşa", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayın-
ları İstanbul:C.9, s.559; Remzi Mehmet Paşa (Piri), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah, C.7,
s.309-310; Kozanoğlu, Cemal (1994): *Her Yönüyle Silivri*, Silivri Belediyesi Kültürüvi, Silivri:s.107-120

⁵ Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-suarâ*, Haz:İbrahim Kutluk, (1989) Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek
Kurumu Ankara:C.1, s.417-419.

Aşık Çelebi *Meşâirü's-su'arâ* Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Tarih 772- s.629.

Sehi Bey Tezkiresi, *Heşt Behişt*, Haz. Mustafa İsen (1998), Akçağ yay. Ankara: s.68.

Şeb-i zülfünde kalanlar zulûmât ile yürür
İrişen leblerüne âb-ı hayât ile yürür (H.Ç., S.B.)

Zâhidi hasret-i mey öyle zaîf eyledi kim
Elde tesbîh ü asâsı salavât ile yürür (H.Ç., S.B., A.Ç.)

Hüsni ser-nâmesine kaşları olalı nişân
Hükm ider âşıkına sanki berât ile yürür (S.B.)

Elleri göğe tutup nâliş ider serv ü çenâr
Ki göreydim anı yâ Rab ne sîfât ile yürür (S.B)

Remziyâ kaddüne benzer nice serv ola ki ol (Piriyâ: S.B.)
Salınur şiveler eyler harekât ile yürür (H.Ç, S.B)

Mümkün olmaz ki nigârün hatt-ı mergûbın görem
Ola kim bir gün ilâhî hatt-ı..... (Bu mısra tezkirede yarım bırakılmıştır.) (A.Ç.)

Baht-ı bî-dârumdan Allah ağlaram her kande kim
Her saâdet ehlinün matlûb ü mergûbın görem (A.Ç.)

⁶ Beyzadeoğlu, Süreyya (1985): *Sünbülzade Vehbi, Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni
ve İncelenmesi* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

dile dolaşmıştır. Biz de son çarpıldığımız Pîrî Paşa'nın beytine "bir beyt-i berceste" deme cesaretini gösterdik. Yanlış dediysek affola.

Pîrî Paşa'nın beyti ve yorumunu yapacağımız Hasan Ziyâ'î'nin mütekerrir tesdisi şöyledir:

1

*Dökülüp hâk-i zillete külümüz
Kalmasa elde aqçemüz pulumuz
Olmasa mihnete tahammülümüz
Ursalar âteşe tecemmülümüz
Göge savursalar eger külümüz
Hazret-i Hakkadur tevekkülümüz*

2

*Dutuşup derd ile vücûdum eger
Yansa nâr-ı belâda ser-tâ-ser
Kara toprakda bu ten-i lâgar
Olsa külliyet ile hâkister
Göge savursalar eger külümüz
Hazret-i Hakkadur tevekkülümüz*

3

*Yele virse hevâ karârumuzı
Kara topraga karsa varumuzı
Eşkiyâ çignese mezârumuzı
Tagıdur taglara gubârumuzı
Göge savursalar eger külümüz
Hazret-i Hakkadur tevekkülümüz*

4

*Sâbıkâ şer'-i Ahmed-i Muhtâr
Çünkü Mansûrı eyledi ber-dâr
Yakmaga kasd idince âhır-i kâr
İşidüp söylemiş o şeyh-i kibâr
Göge savursalar eger külümüz
Hazret-i Hakkadur tevekkülümüz*

5

*Ey Ziyâ'î sen itme tedbîri
Var gözet muktezâ-yı takdîri
Nazm idüp bu kelâm-ı dil-gîri
Gör ne dir tekve-i hüner pîri
Göge savursalar eger külümüz
Hazret-i Hakkadur tevekkülümüz*

Tesdis, bir matla, bir müfred beyit ya da bir gazelin her beyti üzerine aynı vezin, kafiye ve aynı içerikle bazen şairin kendisi, çoğunlukla da başka şairler tarafından iki beyit ilâvesiyle yapılan nazire özelliğinde bir nazım şeklidir.

Hasan Ziyâ'î, Pîrî Paşa'nın bir matlânının üzerine her seferinde ikişer beyit ekleyerek beş bentlik bir tesdis yazmıştır. Pîrî Paşa 1532'de, Hasan Ziyâ'î 1584 yılında ölmüştür. Belli ki Hasan Ziyâ'î, Pîrî Paşa'nın yorucu, maceralı ve dramatik sonunu gençlik yıllarında duymuştur. Bu tesdis, o duyguların işaretiyle doludur. Manzumenin bütünü Pîrî Paşa'nın beytinin Hasan Ziyâ'î tarafından yorumlanmasından ibarettir desek yanlış söylemiş olmayız. Şimdi bu görüşümüzü bentler üzerinde sergilemeye çalışalım.

1. Bentte şair, külümüz zillet toprağına dökülse, elimizde paramız pulumuz kalmasa mihnete tahammülümüz tükense, (Allah'ın tecellisi olan) güzel görünümümüzü ateşlere yaksalar ve külümüzü de göğe savursalar tek sığınağımız, tevekkülümüz Hazret-i Allah'dır diyor.

İnsan topraktan yaratılmıştır. Tekrar toprak olacak, toprağına gömülecektir. İnsanın özü, mayası olan toprak, bütün bitkilerin fişkırdığı, devam eden hayatın anası olan toprak, aziz olması lâzımken zelil olarak nitelendiriliyor. Bu toprağın siyah olması, ayaklar altında olmasıyla izah edilemez. Burada haksız yere kanı toprağına dökülen mazlumlar için bir serzeniş hissedilmektedir. Belli ki toprak, bu mazlumların kanlarıyla kirlenince zelil olmuştur.

Pîrî Paşa, Yavuz Sultan Selim'in altı yıl vezir ve başvezirliğini yapmıştır. Yavuz, on iki vezirinden dokuzunu öldürtmüştür. Bunlardan Dukakinzade Ahmed Paşayı hançeriyle yaralamış, Hersekzade'yi de yumruklamıştır.⁷ Ona vezir olmak âdetâ Azrail'e teslim olmak gibi düşünülmüştür. Pîrî Paşa'nın bu görevde altı yıl kalmasını takdir ile karşılayan tezkire yazarları⁸ Yavuz'un gazabına, sahibi bilinmeyen şu meşhur beyti örnek gösterirler:

*Rakîbin ölmesine çâre yokdur
Vezîr ola meger Sultân Selîme*

Pîrî Paşa, bu büyük sorumluluk taşıyan vezirlik görevini her an ölümü göze alarak sürdürmüştür. Nitekim yeniçerilerin 1515 yılındaki Amasya isyanında Dukakinzade Ahmed Paşa, Yavuz'un hocası Hâlimî Çelebi ve Pîrî Paşa'nın evleri basılmış, bu olay sonunda Ahmed Paşa yeniçerileri kışkırttığı için idam edilmiş, ayrıca suçlu görülen İskender Paşa, Tacizade Cafer Çelebi, Balyemez Osman Ağa da öldürülmüştür. Pîrî Paşa ise elleri bağlı huzura getirilmiş, vezirlik rütbesi alınarak Silivri'ye sürülmüştür. Ancak üç gün sonra, belki de daha Silivri'ye gitmeden aynı gö-

⁷ Kozanoğlu (1994:115)

⁸ Aşık Çelebi Tezkiresi, s.629; Hasan Çelebi Tezkiresi, C.1, s.418.

reve getirilmiştir.⁹ Birkaç ay sonra 1516 yılında Diyarbakır yöresinden gelen kötü haberler yüzünden bir kez daha Hersekzade Ahmed Paşa ile birlikte Yavuz'un gazabına uğrayarak vezirlikten azille elleri bağlı Yedikule'ye hapsedilmiş, bu sefer de Sinan Paşa'nın araya girmesiyle aynı günün akşamı affedilmiştir.

İşte, hayatla ölüm arasında bir kıl payı mesafeyle yaşayan bu büyük devlet adamının kanının yere dökülmesine razı olmayan Ziyâ'î, tahayyül ettiği kanlı toprağı zelil olarak nitelendiriyor. Kişi nefisini düşünmeyecek, devletin devamı için bu zillete boyun eğecek, elinden parası pulu alınsa da ses çıkarmayacaktır. Osmanlı dönemi devlet adamları görevlerinden azledildiklerinde hemen malları da müsadere edilirdi. Ancak Pîrî Paşa gibi Mevlevî meşrep bir kişinin zaten mal mülk endişesi olamaz. Nesi var nesi yoksa hepsi elinden alınsa gam yemeyecektir. Üçüncü mısradada daha tahammül edilmez bir durumla karşılaşılıyor. Mal mülk dünya metadır. Bunlar yine yerine gelir fakat bir başkasının emrine girmek, onun ağız kokusuna katlanmak tahammülün sınırını zorlayabilir. Ama Pîrî Paşa, elleri bağlı huzura geldiğinde ses çıkarmamış, devleti için bu tahammülü göstermiştir. Fakat bir defasında, Yavuz'un şiddet ve gazabı karşısında korkulu anlar geçirip canı için titremekten usanarak padişaha hitapla; "Eninde sonunda bir bahaneyle beni öldürteceksin bari hemen halas etsen de kurtulsam, münasiptir" diyerek zafiyet göstermiş Yavuz ise yarı şaka yarı ciddi "benim dahi bu mana muradım lâkin yerini tutar bir adam bulunmaz" diye cevap vermiştir.¹⁰ Kanımızca üçüncü mısradada bu tarihî olaylara telmih yapılmaktadır.

Dördüncü mısradada, Allah'ın tecelligâhı olan ve cemal sıfatıyla güzelleştirdiği insan vücudunun mukaddesliği konu ediliyor. Bu güzellik ateşlere yakılmamalıdır ama yakılırsa da gam değil zira ateş bir imtihandır. Pişmenin, olgunlaşmanın sonunda gerçek aşka ulaşılacaktır. Gerek devlet hizmetinde gerekse Allah yolunda yanmanın sonunda bitmez tükenmez güzellikler vardır. Birer şart cümlesi olarak sıralanan Ziyâ'î'nin bu dört mısraından sonra gelen Pîrî Paşa'nın beytinin ilk mısraında da şartlar daha ağırlaşarak devam ediyor. Pîrî Paşa, bu sefer küllerinin göğe savrulmasından bahsediyor. Bu bize hemen Hallâc-ı Mansûr'u çağırıştırıyor. Allah'ın verdiği canı Allah alacakken insanoğlunun alması büyük suçtur. Ama bunun daha büyüğü ölüye yapılan işkencedir. Rivayete göre, Hallâc-ı Mansûr'un "ene'l-hak" (ben Allah'a ulaştım) sözleri yanlış olarak, Allah'lık iddasında bulunuyor şeklinde algılanmış ve M.922 yılında Bağdad'ın Bâbüttak semtinde önce kırbaçlanmış, burnu, kolları ve kulakları kesilmiş, sonra idam edilmiş, başı kesilerek Dicle üzerindeki köprüye dikilmiş, gövdesi yakılıp külleri nehrin sularına savrulmuştur.¹¹ Haksız yere işkence edilerek öldürülen, yakılan ve külleri göğe savrulan Mansur'un

⁹ Turan(1988:560)

¹⁰ Kozanoğlu (1994:115)

¹¹ Uludağ, Süleyman(1997): "Hallâc-ı Mansûr" *İslam Ansiklopedisi* Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: c.15,s.378

bu dramatik sonu asırlar boyu Şark edebiyatlarına malzeme olmuştur. Yunus Emre bu bağlamda;

*Eğer beni öldüreler
Külüm göğe savuralar
Toprağım anda çağıra
Bana seni gerek seni*

der.

Pîrî Paşa da bir başka ifade ile külümüzü göğe de savursalar inancımızdan, hizmetimizden ödün vermeyiz, padişah da olsa kuldan medet ummayız, sadece Allah'a güvenir, ona sığınırız diyor. Çünkü o, yokluk toprağına dökülen, oradan göklere savrulan küllerinin yine başka bir varlık âleminde var olacağına inanıyor. Böylece fani olan hayatın faniliğı, bir kül gibi hafifliğı, daha da somut bir biçimde belirginleşiyor. Küllerinin savrulma yerini gök olarak seçmesi, hayallerinin zenginliğine işarettir. Baştan beri insanlar bir yanılğı da olsa Allah'ı gökte ararlar. Çünkü gök; bilinmeyen, bulunmayan, ulaşılmayan meçhullerle doludur. Güneş, yıldızlar, galaksilerle hayatı idame ettiren zengin bir atmosferdir. Yücelmenin, ferahlananın mekânıdır. Göğe savrulan külün, rüzgârın etkisiyle daha geniş bir alana yayılma ihtimali vardır. Görülüyor ki bu bentte şair, paradan puldan da bahsederek bir yandan Allah'a tevekkül ederken diğer yandan dünya ve eşya ile ilişkisini koparmıyor.

İkinci bentte şair, vücudum dert ile tutuşup baştan başa bela ateşinde yansa, bu zayıf benim kara toprakta bütünüyle kül olsa ve bu küllerimi de göğe savursalar yine sığınağımız sadece Allah'tır diyor.

Görülüyor ki şair, bu bölümde de vücudunun dert ile baştan başa yanmasını hayal ediyor. İlk bölümde, vücudun güzelliklerini yakan somut ateş, bu sefer soyut bir ateş olarak düşünülüyor. Vücudun dış süslerinden (tecemmülât) sonra bu sefer iç güzellikleri (tecemmülât) yanıyor. "Yiğidi bıçak kesmez bir kötü laf öldürür" ya da "demiri pas yiğidi dert öldürür" misali içini dertler, belâlar ve musibetler yakıyor. İnsanı alımlı ve anlamlı kılan, onun iç ve dış güzellikleridir. Bu güzellikler (iç ve dış tecemmülât) tükenince bedenen ve ruhen zayıf hâle düşer. Şair bu zayıflıkta, bu tükenmişlikte bile isyan etmiyor, başkasından yardım beklemiyor. Toprağın bağrında yanan külleri göğe de savrulsa yine yardımı Allah'tan bekliyor.

Yavuz'un sekiz yıllık saltanatı (1512-1520) sene olarak çok kısa fakat coğrafi genişleme ve zenginleşme açısından çok hızlı bir görünüm arz eder. Bunu bir şair şöyle vasıflandırır:

*Şems-i asr idi asırda şemsin
Zıllı memdûd olur zamânı kasîr*

(O asrının ikinci güneşi gibiydi, ikinci vaktinin güneşinin gölgesi uzun, zamanı ise kısa olur.)

İşte bu hızlı yaşayışın aktörlerinden olan Pîrî Paşanın, birinci bölümü yorumlarken zikrettiğimiz hareketli hayatının izleri bu bölüm için de düşünülmelidir.

Üçüncü bentte şair, kararımızı heva vü heves yele verip götürse, varımızı yoğunuzu kara toprağa karsa sonra eşkiyalar mezarımızı çığnese toprağımızı dağlara dağıtsa ve küllerimizi de göğe savursalar tevekkülümüz yine sadece Hazret-i Allah'dır diyor.

Sultan Selim, savaş kararlarında vezirlerinin ve diğer devlet adamlarının düşüncelerine başvururdu. Çaldıran seferi için ordu, 2500 kilometrelik yol kat ederek 22 Ağustos 1514 Salı günü Çaldıran ovasına vardığında yine aynı yöntemle hemen vezirleri, komutanları toplar ve düşüncelerini alır. Hemen hemen hepsi askerin yorgun olması sebebiyle dinlendikten sonra savaşması gerektiğini ileri sürerler. Padişah ise derhal hücum edilmesi düşüncesindedir. Yavuz bir de, toplantıda bulunmayan ve o sırada defterdar olan Pîrî Mehmed Paşa'nın düşüncesini öğrenmek ister. Pîrî Paşa aynen padişah gibi hemen hücum edilmesi gerektiğini, zira beklemenin Osmanlı ordusunun zayıf olduğu intibasını doğuracağını, ayrıca Türk ordusundaki askerlerin içinde İran askerleri ile dostluk ve akrabalık ilişkileri bulunan birçok askerin onlarla temasa geçip o tarafa geçebileceklerini söyler. Bu sözleri duyan Yavuz Sultan Selim, Pîrî Paşa'ya hitaben "asker içerisinde işte yegâne doğru görüşlü bir adam ne yazık ki vezir olmamış" diyerek onun görüşünü beğendiğini ifade eder¹² Ayrıca Yavuz'u Mısır seferine yönlendiren de Pîrî Paşa olmuştur.¹³

Bu tarihî belgeleri, Pîrî Paşa'nın bir devlet adamı olarak sözünün dinlendiğine kararlarının geçerli olduğuna örnek olsun diye verdim. Ama karşısında her an ölüm fermanını imzalayacak bir padişah vardır. Bir sözle bütün kararlarını hiçe sayıp yele verebilir. Bu bölümün üçüncü mısraında eşkiyadan bahsedilmektedir. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Amasya'da yeniçeriler isyan ettiklerinde Pîrî Paşa'nın evini talan etmişlerdir. Pîrî Paşa'ya kadar vezirler hep devşirmelerden seçilirdi. Pîrî Paşa ise aslen Karamanlı bir Türktür. Devşirme olan yeniçeriler bu nedenle onun evini basmışlardır. Zaman zaman eşkiyalaşan yeniçeriler, bir gün onu da öldürebilir, hakaret olsun diye mezarını çığner, sonra dağlara çıkıp onun tozunu toprağını dağlara saçabilirler. Böyle de olsa o, hizmetten geri durmayacak, şikâyet etmeyecek ve sadece Allah'a sığınacaktır.

Dördüncü bentte şair, geçmişte Hazret-i Muhammed'in şeriatını uygulayanlar, Mansur'u idam ettiler. Vücudunu yakmaya kastettiklerini işitince o büyük şeyh, küllümüzü göğe savursalar yine tevekkülümüz Hazret-i Allah'dır diye seslendi der.

Şair bu bentte daha önce bir varsayım olarak düşünebileceğimiz hususları temellendirmeye çalışır ve daha önce üstü kapalı olarak vermeye çalıştığı duygula-

¹² Uğur Ahmet, (1999): *Yavuz Sultan Selim'in Siyasi ve Askeri Hayatı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, s.69.

¹³ Kozanoğlu (1994:110)

rına açıklık getirir. Mazlumların kanlarıyla dolu tarihe döner, Hallâc-ı Mansûr'un idamını, yakılmasını ve küllerinin göğe savrulmasını örnek gösterir. Bu trajik cinayeti, Hazret-i Muhammed'in şeriatına uyduk da işledik diyenleri kınarken kendisini de bir gün böyle bir akıbetin beklediğine inanır. Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Mansur doğruları söylemiş fakat katı kurallara bağlı, sertlik yanlısı insanlar, gönül ehli olmadıkları için bedenini yok etmişlerdir. Mansur gibi mutasavvıf olan şair de anlaşılmasından şikâyetçidir. Manzumenin bütününü düşünürsek Şark toplumunun anlayışına yönelik bir hiciv mantığının var olduğunu görürüz.

Son bentte, tesdisin şairi Ziyâ'î, sanki Pîrî Paşa'ya hitapla tedbiri bırak, Allah'ın takdirini bekle, gönlü bir hoş eden bu manzumeyi tamama erdir, baksana hüner tekkesinin piri külümüzü de göğe savursalar güvencemiz sadece Hazret-i Allah'tır diyor sözleriyle tamamlar.

Önceki bentlerde sıkıntılar, şikâyetler örnekleriyle göz önüne serilip çareler düşünülmüş, fakat bütün bu çırpınışların sonuçsuz kaldığı görülmüştür. Bu son bentte ise kurtuluşun tamamıyla bir teslimiyette olduğu vurgulanıyor ve insan boş yere tedbir peşine düşmesin, yüce Allah ne takdir ettiyse o olur deniliyor. Bu bendin ilk beyti, birçok şair tarafından manzumeleştirilen Şark insanının fazlaca bel bağladığı kadercilik duygusunun güzel bir tekrarından ibarettir. Bakınız aynı duyguları iki asır sonra yine bir Mevlevî şair Şeyh Galib şöyle dile getirir;

*Tedbîrini terk eyle takdîr Hudânındır
Sen yoksun o benlikler hep vehm ü gümânındır*¹⁴

Bu son bendin ikinci beytinde Hasan Ziyâ'î, Pîrî Paşa'nın beytini tekrar etmeden önce onu, hüner tekyesinin pîri diye takdim ederek Osmanlı saltanatındaki hizmetlerini, marifetlerini yeni nesillere tanıtmaya çalışır. Yavuz'a altı yıl tahammül eden bu güçlü insan, Kanuni döneminde de üç yıl başvezir olarak görev yapmıştır. Ancak Kanuni, Yavuz gibi istişareye açık değildir. Belki de saltanatının ilk yıllarındaki heyecan, onu tek adam olma düşüncesine sevk etmiştir. Pîrî Paşa yaşlıdır, tecrübelidir, emrine her zaman boyun eğmeyebilir. Ona daha çok, evet diyebilecek genç biri lâzımdır. Bu konuda tarihçi Hayrullah Efendi, Kanuni'nin, "Pîrî Paşa'yı sadareten azletmeyince padişahlıkta olan istiklâl lezzetini bulamadım, zira her ne zaman Pîrî Paşa huzura girse ben kendimi her şeyde cesaretsiz bulur ve yapılacak işlerde kararsızlık çekerdim"¹⁵ dediğine işaret eder. Şerafettin Turan ise bu konuda şöyle der; "Fırsatını bulunca hareketlerinde daha serbest kalmak için kendisinden çok yaşlı olan sadrazamdan kurtulmak isteyen ve has odabaşı İbrahim Ağayı sadrazam yapmak için fırsat arayan Kanuni Süleyman 27 Haziran 1523'te Pîrî Mehmed Paşayı sadareten azil ve 200.000 vezaret hâslarıyla tekaüt eyledi."¹⁶

¹⁴ Okçu, Naci, (1993): *Şeyh Galib(Hayatu, Edebi Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umumi Tahlili ve Divanının Tenkidli Metni)* Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara:s.351

¹⁵ Kozanoğlu (1994:118)

¹⁶ Turan(1988:560)

İlmiyle, irfanıyla, zekâsıyla padişahları yönlendiren bu büyük devlet adamı yazık ki levhalaşması gereken bu beytiyle sanki kendi dramatik sonunu çizmiş, hayalleri acı bir sonla gerçekleşmiştir. Padişahın emekli olan Pîrî Paşa'ya zaman zaman devletin önemli işleriyle ilgili düşüncelerini sormasından kuşkulanan Frenk asıllı, vezir-i azam İbrahim Paşa, tekrar kendi yerine sadrazam olabilir düşüncesiyle o sırada Edirne kadısı olan Pîrî Paşanın oğluna kazaskerlik vaat ederek babasını zehirletmiştir.¹⁷

Şimdi Silivri'deki caminin arkasındaki istirahatgâhında yatan Pîrî Paşa'nın, yanarak ölen oğlunun kabri de siyah taşıyla aynı mezarlıktadır. Halk, bu taşın babasına ihanet ettiği için sonradan karardığına inanır.

Sade bir dil ve akıcı bir üslûpla yazılan bu tesdise yaptığımız yorumu noktalar-ken belki tarihe saygı için mezar taşında yer almayan zehirlenme olayının bu beyitle birlikte Silivrililer tarafından taşın uygun bir yerine kaydedilmesini ve kitabede yanlışlıkla "Fatih Sultan Süleyman" şeklinde kaydedilen yazının "Kanuni Sultan Süleyman" şeklinde düzeltilmesini ümit ediyoruz.

¹⁷ Turan(1988:560)